

[Γραμματικές της νέας Ελληνικής]

Χρήστος Κλαίρης - Γεώργιος Μπαμπινιώτης. Γραμματική της Νέας Ελληνικής. Δομολειτουργική - Επικοινωνιακή.

Γιαννούλα Γιαννουλοπούλου & Αναστάσιος Τσαγγαλίδης

ΓΙΑΝΝΗΣ Η. ΧΑΡΗΣ: ΤΑ ΝΕΑ , 09/07/2005 , σελ. Ρ17

Και πώς κλίνεται το «πρύτανης»;

Ένα περιγραφικό, μη ρυθμιστικό λεξικό και μια περιγραφική, μη ρυθμιστική γραμματική καταγράφουν τη γλωσσική πραγματικότητα αλλά δεν τη ρυθμίζουν, όπως το λέει και η ονομασία τους («μη ρυθμιστικά»), αφού μάλιστα τη γλώσσα γενικά δεν την καθορίζουν οι ειδικοί: αυτοί απλώς τη μελετούν και την κωδικοποιούν

Αν όμως την κωδικοποιούν, μήπως και ως ένα βαθμό τη ρυθμίζουν; Και αν είναι πλέον κοινά αποδεκτό ότι τη γλώσσα δεν την καθορίζουν οι ειδικοί, μπορεί αυτός ο κοινός (μακάρι!) τόπος να μεταφερθεί με απόλυτη συνέπεια στην εκπόνηση ενός λεξικού και μιας γραμματικής; Δηλαδή, δεν θα προκρίνει τον «σωστό» τύπο η γραμματική και τη «σωστή» γραφή μιας λέξης το λεξικό; Άρα δεν είναι ως ένα βαθμό επίσης αυτονόητο αλλά και αναγκαίο πως ένα λεξικό και μια γραμματική ενδέχεται να- είναι αναπόφευκτο να- οφείλει να ρυθμίζει;

Ατέλειωτη θα μπορούσε να είναι αυτή η συζήτηση, την οποία όμως μπλοκάρει κυρίως ένα αντιρυθμιστικό ιδεολόγημα, που έρχεται να το ενισχύσει ένα άλλο, πιο εύγλωττο: η *πολυτυπία*, η ανεμπόδιστη άντληση από ολόκληρο τον πλούτο της τρισχιλιετούς γλώσσας, με κριτήριο μοναδικό -αλλά βεβαίως παντελώς αστάθμητο- μιαν αόριστη και ούτως ή άλλως υποκειμενική αισθητική. Ιδεολογία λοιπόν, και πάλι· και πώς αλλιώς;

Η σχετική συζήτηση έχει ιδανικά παραδείγματα και μαζί αντιπαραδείγματα, στις τελευταίες μου επιφυλλίδες, το Λεξικό και τη Γραμματική Μπαμπινιώτη, όπου επιχειρώ να δείξω τον κατεξοχήν ρυθμιστικό τους χαρακτήρα, αντίθετα προς τις εξαγγελίες του δημιουργού τους, και κυρίως αντίθετα προς τη λαλούσα αγορά, που πίστεψε πως βρήκε στα έργα αυτά το φανερό αντικείμενο του πόθου της, την πολυτυπία -με άλλα λόγια, και για να μην κρυβόμαστε, την παράταση ζωής στη λογιότερη ή και αρχαϊζουσα γλώσσα.

Όσο για το Λεξικό, με τη νέα ορθογραφία του (*αγώρι*, *τουτσουνίζω*, *μουλλωχτός*) και προπαντός με τα όχι απλώς ρυθμιστικού αλλά αστυνομικού χαρακτήρα σχόλιά του, αποτελεί τον ορισμό εντέλει του ρυθμιστικού λεξικού. Αλλά και πιο απλά ακόμα, πέρα από την ορθογραφία: αν ένα λεξικό *καταγράφει* και δεν νομοθετεί, πού τη βρήκε ο Γ. Μπαμπινιώτης τη λέξη «λογοθέαμα», αφού ο ίδιος αποδίδει με αυτήν το *τοκ σόου*; Ή, για να χρησιμοποιήσω ένα άλλο παράδειγμα, με έναν τύπο που εγώ πάντως τον υπογράφω με τα δυο μου χέρια: *το εύρο - του εύρου* (για το *ευρώ*). Καλό θα ήταν να το κλίναμε το *ευρώ*· άλλο όμως τι θέλουμε, τι είναι ίσως καλό, και άλλο ποια είναι η «επίσημη» πραγματικότητα, αυτή την οποία υποτίθεται πως καταγράφει ο επιστήμονας. Πού τον βρήκε λοιπόν ο Γ. Μπαμπινιώτης τον τύπο *το εύρο* και τον δίνει σαν κύριο λήμμα;

Ανάλογα μη περιγραφική καταρχήν είδαμε πως είναι και η Γραμματική, που ούτε *εξεπαίδευε* ούτε *συνεπήγετο* ούτε *διεκπεραιούτο* περιλαμβάνει, βεβαίως, αφού εν πάση περιπτώσει είναι της Νέας Ελληνικής και όχι της Τρισχιλιετούς, κατά το κρυφό τώρα αντικείμενο του πόθου της αγοράς· ούτε επίσης καταγράφει, και ορθά, τον διαλεκτικό πλούτο του παρατατικού του *κάθομαι*, όπως σημείωνα, και μόνο στο γ' πληθυντικό: (1) *εκάθονταν*, (2) *κάθονταν*, (3) *καθόντανε*, (4) *καθόντουσαν*, (5) *καθόσαντε*, (6) *καθόντουσαν* ..., αλλά και (7) *καθόταν*, πάντα στο γ' πληθυντικό, όπως καλά το ξέρουν αίφνης οι Θεσσαλονικείς, άρα και (8) *καθότανε*, (9) *κάθοταν*... κ.ο.κ. Και οπωσδήποτε χωρίς το (10) το καλό, το *εκάθηντο*! Και σωστά, ως

εδώ, για διαφορετικούς κάθε φορά λόγους.

Αν όμως μια γραμματική εύλογα δεν είναι έτσι ανεδαφικά περιγραφική -τέτοια όπως νομίζουν λόγου χάρη τη Γραμματική Μπαμπινιώτη-, σημαίνει ότι είναι σώνει και καλά ρυθμιστική; Του Μπαμπινιώτη πάντως είναι.

Η επανάσταση λοιπόν την οποία επαγγέλλεται η νέα γραμματική ή ονειρεύτηκαν οι κήρυκές της δεν ήρθε. Επανάσταση όμως ως προς τι; Διόλου περίεργα και κατά έναν νοσηρά πλέον έμμοινο τρόπο απέναντι στη Γραμματική Τριανταφυλλίδη (Τρ), του 1941. Αν όχι για άλλο λόγο, για τον ρυθμιστικό της χαρακτήρα, όπως λένε, πάλι όμως, φοβούμαι, χωρίς να την έχουν καν ανοίξει.

Δεν υπάρχει αμφιβολία πως έπειτα από 65 χρόνια μια γραμματική χρειάζεται αναθεώρηση, ριζική ίσως αναμόρφωση, ή ακόμα ακόμα παροπλισμό και αντικατάσταση από άλλη, από άλλες, νεότερες. Καλώς να έρθει λοιπόν μια νέα γραμματική. Όμως, πριν θάψουμε οριστικά -αν έτσι νομίζουμε- την προδρομική Γραμματική Τρ, οφείλουμε τουλάχιστον να την ξεφυλλίσουμε, να δούμε πόσο ακριβώς *και απρόσμενα για την εποχή της* ευρύ είναι το πνεύμα της. Ο καθηγητής Μιχ. Σετάτος («Τα γλωσσικά λάθη και η αντιμετώπισή τους», *Φιλολόγος* 63, 1991, σ. 17-39) έκανε τη δουλειά για μας τους τεμπέληδες: δυνάμει πυκνοτυπωμένες σελίδες καλύπτουν μόνο οι παραπομπές στη Γραμματική Τρ, στα σημεία όπου δίνεται ένας δεύτερος τύπος, συχνά και ο λόγιος (*της κυβερνήσεως*) κτλ.

Τα ωσαννά προς τον ευλογημένο Ερχόμενο έχουν λοιπόν να κάνουν με ιδεολογικούς και όχι επιστημονικούς λόγους. Άξιον και δίκαιον: τα περί πολυτυπικής και περιγραφικής, τα περί ρυθμιστικής και μη γραμματικής, είναι ούτως ή άλλως ιδεολογικά: ιδεολογία προϋποθέτουν και σε ιδεολογία απαντούν. Το ζήτημα είναι όταν η ιδεολογική διαπάλη χρησιμοποιεί απλώς σαν άλλοθι, ή μάλλον σαν προκάλυμμα, τις έννοιες αυτές. Το ζήτημα είναι, ακόμα περισσότερο, όταν οι έννοιες αυτές ούτε καν προσχηματικά δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα. Γι' αυτό και οφείλουμε να αναλάβουμε ο καθένας το βάρος της ιδεολογίας του, με το όνομά της, αφού πρωτίστως βεβαιωθούμε ότι ξέρουμε για τι ακριβώς μιλούμε κάθε φορά -στο θέμα μας, τι είναι καταρχήν και καθαυτήν η περιγραφική γραμματική, τι εστί πολυτυπία, τι είναι επιτέλους ρύθμιση και μη ρύθμιση.

Τι ρυθμίζει τώρα ή δεν ρυθμίζει η Γραμματική Μπ.; Και πιο πολύ, τι μοιάζει να ρυθμίζει, κατά τεκμήριο προς τη συντηρητική πλευρά, παραλείποντας ή αποσιωπώντας το;

Θα ξεκινήσω ανάποδα, με αυτό που ακούγεται αινιγματικό, ότι μπορεί δηλαδή και να ρυθμίζει παραλείποντας -είτε συνειδητά, είτε ασύνειδα, αφήνοντας και στις δύο περιπτώσεις τον χρήστη στο έλεος πια του παλαιότερου τύπου, μια και νέος δεν καταγράφεται. Και κυρίως επειδή, για τη δική μου άποψη, το αν είναι ρυθμιστική η Γραμματική Μπ., είναι το τελευταίο που θα έπρεπε να μας απασχολεί εδώ. Είναι τουλάχιστον χρηστική, κάτι που ασφαλώς και αφορά τους πάντες;

Είναι τουλάχιστον χρηστική

Δειγματοληπτικά, οπωσδήποτε: σύμφωνα με τον τίτλο μου λοιπόν, πώς κλίνεται το όνομα *πρύτανης*; «Εγώ, ό,τι και να λες εσύ» μου είπε φίλος, και όχι μπαμπινιωτικός, «*πρυτάνεως* θα το έκλινα!» Στις 1.200 σελίδες ο *πρύτανης* δεν κλίνεται. Ίσως γιατί ο ίδιος ο Πρύτανης το φέρει χαραγμένο στην καρδιά και στο μυαλό του ακόμα με *-ης*; Ο *πρύτανις* - του *πρυτάνεως*; Υπερβολές, θα πείτε, και όντως στάση ενδιάθετη εικάζω. Αλλιώς, τι να υποθέσει κανείς; Τέτοια χονδροειδής παράλειψη; Στην ίδια κατηγορία είναι και ο *πρέσβης*. Ανύπαρκτος κι αυτός. Και πλήθος άλλα, που δεν θα βρει κανείς την κλίση τους, στους πίνακες με κλιτικά παραδείγματα στο τέλος του βιβλίου.

Ανύπαρκτος π.χ. και ο *μυς*, με το αγκάθι ακόμα και για τους γιατρούς την ονομαστική πληθυντικού: *οι μυς* ή

οι μύες; Το σωστό είναι βεβαίως *οι μύες*, αλλά *οι μυς* λένε οι 9 στους 10. Μία μη ρυθμιστική λοιπόν γραμματική, μια περιγραφική γραμματική, δίνει: *οι μυς/μύες*. Και σημειώνει (=περιγράφει): «Ο πρώτος από τους δύο εναλλακτικούς τύπους για την ονομ. πληθυντικού χρησιμοποιείται πιο συχνά, αν και ορισμένοι ομιλητές θεωρούν το δεύτερο τύπο σωστότερο» (David Holton, Peter Mackridge και Ειρήνης Φιλιππάκη-Warburton, *Γραμματική της Ελληνικής Γλώσσας*, εκδ. Πατάκη 1999, σελίδες μόλις 500). Μας αρέσει; Τους αρέσει; Αυτό όμως σημαίνει μη ρύθμιση και απλώς καταγραφή / περιγραφή.

Και η Σαπφώ; *της Σαπφώς* ή *της Σαπφούς*; κατά την πείσμονα γραφή των τελευταίων χρόνων, που συμπαρέσυρε και τη Γωγώ, «*της Γωγούς*»; Επιτέλους, *η ηχώ*; Άγνωστο. Δεν υπάρχουν. Σε 1.200 σελίδες, για ένα σημαντικό μέρος των ονομάτων, για ένα σοβαρό ιδεολογιστικό θέμα των ημερών, έστω απλώς γραμματικό (και πάντως μορφολογικό, όχι ορθογραφικό), δεν υπάρχει όχι σχόλιο, ούτε το ίδιο το όνομα.

1.200 σελίδες, και με τα κατά το δυνατόν ελάχιστα, για μια πρόγευση απλώς, θα χρειαστεί και άλλο η υπομονή του αναγνώστη. Στο επόμενο.